

Interpersonalne Skale Przymiotnikowe (IAS-R) – polskie tłumaczenie kwestionariusza Jerrego S. Wigginsa

Waldemar Klinkosz¹
Instytut Psychologii KUL

INTERPERSONAL ADJECTIVE SCALES (IAS-R)
– THE POLISH VERSION OF J. S. WIGGINS'S SCALES

Abstract. The paper reports basic psychometric properties of the Polish version of J. S. Wiggins's revised Interpersonal Adjective Scales (*IAS-R*) and compares them with psychometric characteristics of the original Canadian (Wiggins i Trapnell, 1997) and the adapted German form (Ostendorf, 2001). The original version of the *IAS-R* which is a shortened version of the *IAS* (Wiggins, 1979) was translated into Polish in the year 1998. The normative Polish sample included 1197 students – 550 men and 647 women. Participants described their own personality by responding to the 64 interpersonal adjectives of the *IAS-R* which were presented on 8-point Likert scales. Central characteristics of the Polish normative sample and basic properties of the Polish *IAS-R* are reported. The results obtained from the Polish normative sample were compared with the results reported for the Canadian (Wiggins i in., 1988) and German (Ostendorf, Angleitner, 1997) samples. The results of the study highlight similarities as well as differences between the three *IAS-R* forms measuring two important dimensions of interpersonal transactions: Dominance (Dom) and Nurturance (Lov).

Każdy człowiek jako istota społeczna już od pierwszych chwil życia staje się uczestnikiem różnego rodzaju interakcji ze swoim otoczeniem. Wśród nich szczególne miejsce zajmują nasze kontakty z rodziną, z przyjaciółmi, ale również z przygodnymi ludźmi.

Celem psychologii osobowości i psychologii różnic indywidualnych jest m.in. opis cech, pod względem których ludzie różnią się pomiędzy sobą. Te różnice dotyczą właściwości anatomicznych i fizjologicznych, sposobu ubierania się, wyglądu osobistego czy dbałości o siebie, a także temperamentu, nastroju, postaw i aktywności. Badanie osobowości pozwala również wskazać na różnice indywidualne w ludzkich tendencjach (dążeniach, skłonnościach, dyspozycjach) do zachowania się w taki, a nie inny sposób w określonych sytuacjach.

Na znaczenie czynników społecznych w kształtowaniu i rozwoju osobowości wskazywali już przedstawiciele neopsychoanalizy, np. Adler, Fromm, Horney, Sullivan, akcentując w sposób szczególny społeczną naturę i złożoność relacji interpersonalnych człowieka (zob. Strelau, 2000, s. 622-623). Pod tym względem ich poglądy różnią się od teorii Freuda i psychologicznej koncepcji cech. Wymienieni badacze włączyli w teorię psychoanalityczną XX-wieczną orientację psychologii społecznej (Hall, Lindzey, 1990). Koncepcja Sullivana, zwana teorią relacji interpersonalnych, jest uważana za najbardziej oryginalną i nowatorską. Nic więc dziwnego, że to właśnie ona dostarczyła najwięcej inspiracji do badań (Wiggins, 1996). Nie bez znaczenia jest również język, jakim posłużył się, formułując swoją koncepcję. Starał się on, by zawile teoretyczne twierdzenia pozostawały w ścisłym związku z obserwacją empiryczną, tj. konkretnym zachowaniem ludzi. Interesowało go, jakie czynniki utrudniają bądź ułatwiają komunikowanie się dwojga ludzi (Sękowski i in., 2000).

Istotną cechą stosunków międzyludzkich i życia społecznego jest wzajemne komunikowanie się, określone w psychologii jako interakcja. Pojęcia „interakcja” w wąskim znaczeniu używa Homans (1961, s. 35): „Gdy zachowania (lub uczucia) jednego człowieka są nagradzane (lub karane) przez zachowania drugiego, niezależnie od ich rodzaju – mówimy, że pozostają oni w stanie interakcji”. W szerszym znaczeniu pojęciem „interakcja” operują Thibaut i Kelley (1958, s. 10), określając wzajemne zachowania partnerów, którzy się ze sobą komunikują, a także Jones i Gerard (1967, s. 505) którzy piszą: „[...] interakcja w diadzie powstaje, gdy dwie osoby zaczynają odpowiadać na swoją obecność (za: Zaborowski, 1980, s. 87-88). *Relacje interpersonalne*, określające stosunki międzyludzkie (zob. Krzemiński, 1999, s. 10), najprościej można podzielić na pozytywne (np. pomaganie innym) oraz negatywne (np. agresja) (Wojciszke, 2000).

„Zachowanie interpersonalne jest najczęściej spotykaną formą zachowania społecznego człowieka, wywołaną przez innych ludzi i adresowaną do nich. [...] może występować w kontekście określonych grup, społeczności i sytuacji społecznych (np. na zebraniu lub w tłumie dwaj partnerzy rozmawiają ze sobą) lub pojawiać się w diadzie względnie izolowanej (np. matka pomaga synowi w odrabianiu lekcji w pokoju, w którym nie ma nikogo” (Zaborowski, 1980, s. 116). Zaborowski (tamże, s. 120-125) wyróżnia cztery mechanizmy, rządzące zachowaniami interpersonalnymi: (1) **Mechanizm determinacji systemowej**. Interpersonalne zachowanie

¹Adres do korespondencji: Katedra Psychologii Różnic Indywidualnych KUL, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: klinkosz@kul.lublin.pl

WALDEMAR KLINKOSZ

nie jest na ogół wynikiem jednej lub kilku postaw, potrzeb, pragnień czy aspiracji, ale pojawia się jako różnego typu systemy – w miarę zintegrowanych potrzeb i postaw. Dlatego zachowanie jest rezultatem jednoczesnego oddziaływania osobowości i środowiska. (2) **Prawo ekonomii i najmniejszego dystansu**. Zachowanie interpersonalne jest rezultatem specyficznej mediacji pomiędzy środowiskiem a osobowością, wypadkową czynników, które znajdują się „najbliżej siebie”. (3) **Mechanizm podtrzymywania, obrony integralności osobowości**. Zachowania interpersonalne na ogół biorą za cel podtrzymywanie i obronę integralności osobowości. Na przykład: osoba o niskiej samoocenie dyskredytuje osiągnięcia innych ludzi, ponieważ zachowania międzypersonalne dyskredytujące pomagają przywracać osobie jej własną wartość i wiarę we własne siły. (4) **Mechanizmy poznawczo-percepcyjne**, które w miarę rozwoju osobistego odgrywają coraz większą rolę. Człowiek świadomie uczestniczy w rzeczywistości i w rozwoju samego siebie, gromadząc wiedzę o świecie i sobie samym.

Mierzenie zachowań interpersonalnych w badaniach eksperymentalnych na podstawie paradygmatu interpersonalnego ma u podstawy założenie, że choć partnerzy w toku interakcji sami są jej uczestnikami, to jednocześnie są zależni od siebie, przy czym zależność ujmuje się w kategoriach wzajemnego wpływu na zachowanie, samopoczucie i realizację celu (Zaborowski, 1980).

Według Wigginsa (1979, s. 395) wzorce ludzkiego zachowania są podstawowym źródłem do badania osobowości, zaś język naturalny jest dogodnym uniwersum do badania różnic indywidualnych dotyczących ludzkich tendencji (skłonności).

Na gruncie psychologii klinicznej od ponad pół wieku trwają prace mające na celu skonstruowanie odpowiedniego narzędzia do badania zachowań interpersonalnych (Wiggins, Angleitner, 1982; Wiggins, 2000). Do prekursorów tego przedsięwzięcia zalicza się Leary'ego oraz jego współpracowników. Prace Leary'ego uważane są za rozwinięcie teorii Sullivana. Stanowią one pomost między tą koncepcją a współczesnymi badaniami dotyczącymi zachowań interpersonalnych (Wiggins, 1996). Wśród wielu pomysłów i wniosków Leary'ego i innych badaczy na uwagę zasługuje dokonane przez nich odkrycie, że zmienne, które odnoszą się do zachowań interpersonalnych, tworzą uporządkowaną, kołową strukturę. Bazę tej struktury stanowią *Sila* i *Afiliacja* (Wiggins, 2000). Opierając się na tych dwóch wymiarach można było stworzyć geometryczny model oraz narzędzie do oceny zachowań interpersonalnych, w których to *Sila* i *Afiliacja* stanowią dwa główne wymiary, czyli osie. Jak piszą Newcomb i inni (1970, s. 318): „Leary, metodą systematycznego porządkowania wielu tysięcy obserwacji kilkudziesięciu osób, wyróżnił szereg typów zachowań interpersonalnych. W końcu stało się jasne, że całą początkową listę kilkuset terminów dotyczących zachowań interpersonalnych można zakwalifikować w zasadzie do dwóch podstawowych typów stosunków: władzy (dominacja-uległość) i afiliacji (wrogość-miłość). Ponieważ rozmaite kombinacje tych dwóch podstawowych stosunków przechodzą stopniowo jedna w drugą, Leary – a za nim Wiggins – przedstawił je w postaci wycinków koła, tak jak na rysunku 1. Zachowania charakteryzujące się dominacją albo uległością, jako przeciwstawne sobie, a jednocześnie należące do jednej skali, znajdują swoje odwzorowanie graficzne po przeciwnej stronie koła; podobnie wrogość i miłość. Jeżeli potraktujemy te zachowania jako potencjalnie nagradzające lub karzące innych, będą one stanowiły podstawę atrakcyjności lub awersji. Na tej zasadzie Leary i jego współpracownicy określili charakter postaw bądź postępowania, jakie każde z tych zachowań na ogół wywołuje u innych; postawy te opisane są na zewnątrz każdego wycinka koła. Inni autorzy, np. Kiesler, Benjamin i Wiggins, przyjęli kołowe modele do przedstawiania zachowań interpersonalnych. Kiesler zajmował się głównie relacjami między pacjentem a terapeutą i zaprezentował Taksonomię Zachowań Interpersonalnych jako komplementarności ludzkich transakcji. Opracował Inwentarz IMI (Impact Message Inventory; Kiesler, Schmidt, 1987) pozwalający ocenić ukryte emocjonalne, behawioralne i poznawcze więzi terapeutów ze swoimi pacjentami w czasie psychoterapii (za: Wiggins, Pincus, 1994). Benjamin wyodrębniła nie jedną, ale trzy oddzielne struktury kołowe, które obrazują różne poziomy zachowań interpersonalnych, tj.: zachowania „ku innym” (proponent), zachowania „skupione na sobie” (respondent) oraz introjeksja (ja-egzystencjalne) (Wiggins, Pincus, 1992). Opracowała metodę SASB (Structural Analysis of Social Behavior; w języku polskim ASZI, tj. Analiza Strukturalna Zachowań Interpersonalnych – zob. Pomianowski, 1985), która znalazła zastosowanie na gruncie psychologii wychowawczej, klinicznej i psychoterapii (Sękowski i in., 2000).

METODA

Opis i problematyka badań

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie właściwości psychometrycznych, takich jak średnie, odchylenia standardowe i rzetelność Interpersonalnych Skal Przymiotnikowych IAS-R Interpersonal Adjective Scales-Revised) J. S. Wigginsa, przetłumaczonych na język polski przez A. Sękowskiego, W. Klinkosza i M. Siekańską. Zaplanowano badania studentów różnych kierunków w ważniejszych ośrodkach akademickich w Polsce.

INTERPERSONALNE SKALE PRZYMIOTNIKOWE (IAS-R)

Otrzymane wyniki porównano z danymi uzyskanymi w wersji oryginalnej, tj. kanadyjskiej, oraz niemieckiej. Przedmiotem zainteresowania była również analiza geometryczna struktury *circumplex* i próba stwierdzenia, w jakim stopniu odpowiada ona wersji oryginalnej.

Osoby badane

Badaniami pilotażowymi objęto grupę 146 studentów lubelskich uczelni. Średnia wieku wyniosła 24,8 roku. Obliczone zostały korelacje pomiędzy skalami oraz wewnętrzną spójność dla każdej ze skal przy wykorzystaniu współczynnika α Cronbacha. Rozpiętość wyników α Cronbacha, w zależności od skali, wynosiła od 0,46 do 0,81, co wskazywało na nieadekwatne tłumaczenie przymiotników w czterech skalach (zadowolającą wewnętrzną spójność miały skale IAS-R wersji polskiej: BC, DE, LM i NO).

Ze względu na zróżnicowanie współczynnika α Cronbacha podjęto dalsze prace nad doбором przymiotników. Przebadano 106 studentów KUL wersją pełną IAS oraz obliczono trafność fasadową, która była zadowolająca. Z pełnej wersji 128-itemowej wybrano te przymiotniki, które wysoko korelowały z daną skalą i miały wysoką rzetelność (0,77-0,86). W ten sposób skonstruowano poprawioną, skróconą wersję IAS-R, zawierającą 64 itemy; przebadano nią 403 studentów lubelskich uczelni (średnia wieku wyniosła 21,5). Tym razem rzetelności IAS-R okazały się zadowolające (zob. tabela 1).

Grupę normalizacyjną stanowili studenci różnych fakultetów z kilku ośrodków akademickich: Lublina ($N = 471$), Gdańska ($N = 316$), Krakowa ($N = 112$), Warszawy ($N = 110$), Poznania ($N = 94$) i Bydgoszczy ($N = 83$). Średnia wieku badanych była równa 22,6 (mieli oni od 18 do 56 lat). Badania prowadzono indywidualnie w roku akademickim 2003/2004. Jedna trzecia badanych studiowała psychologię, 14% elektronikę lub informatykę, 12% ekonomię, 10% teologię, 9% medycynę, 8% socjologię, a pozostałe 16% – inne fakultety. Studenci zgodzili na wypełnienie kwestionariusza dobrowolnie i zostali na początku poinformowani o celu badań i wykorzystaniu wyników do porównania z danymi uzyskanymi przez studentów w innych krajach. Badanie trwało 10-15 minut, każdy z respondentów wypełniał kwestionariusz anonimowo.

Opis kwestionariusza IAS-R J. S. Wigginsa

Wiggins, podobnie jak wielu innych autorów, m.in. Horowitz (zob. Horowitz i in., 1988) czy wymienieni wcześniej Leary, Benjamin oraz Kiesler, uważa, że do przedstawienia zachowań interpersonalnych najlepsza jest struktura kołowa, którą tworzą: *dominacja vs submisja* (oś pionowa) oraz *miłość (wsparcie) vs wrogość* (oś pozioma) (Alden in., 1990). Elementy odpowiadające poszczególnym zachowaniom interpersonalnym są rozmieszczone cyrkularnie między głównymi osiami. Taką strukturę mają Interpersonalne Skale Przymiotnikowe IAS-R. Procedura doboru itemów nawiązywała do taksonomii osobowości prezentowanej przez Allporta i Odbera. Wskazali oni około 18 tysięcy terminów ze Słownika Webstera pozwalających odróżnić od siebie zachowania ludzi. Norman i Odberg starali się zredukować tę listę, eliminując terminy niejasne, nieodpowiednie i takie, które wyszły już z użycia (archaizmy). Rezultatem ich analiz był zbiór 3600 terminów, które Allport nazwał „stałymi cechami biofizycznymi”, uważając je za „realne” cechy, w przeciwieństwie do cech temperamentu, nastroju, ról społecznych czy właściwości fizycznych (Wiggins, 1979). Goldberg (1977) zredukował później tę listę do około 1700 terminów. W trakcie tworzenia IAS skonstruowano wstępną taksonomię na podstawie listy Goldberga. Poszczególne terminy przyporządkowano do: *sfery interpersonalnej* (np. „dominujący”), *charakteru* (np. „skrupulatny”), *temperamentu* (np. „nerwowy”), *predyspozycji umysłowych* (np. „filozoficzny”). Do sfery interpersonalnej przydzielono około 800 przymiotników, które na drodze quasi-empirycznej podzielono na 16 grup, przy czym każdy przymiotnik miał określoną pozycję na *circumplex* (Wiggins, 1979). Ostateczny wybór 128 przymiotników odnoszących się do zachowań interpersonalnych opierał się na zestawieniu zbiorów wykluczających się (stanowiących 16 skal), które posłużyły do opracowania pierwotnej wersji Interpersonalnych Skal Przymiotnikowych (IAS) (zob. Wiggins, 1979).

IAS-R jest skróconą formą wcześniejszej wersji Skal Przymiotnikowych IAS Wigginsa. To narzędzie przeznaczone do badania młodzieży powyżej 16. roku życia, studentów oraz osób dorosłych. Składa się z 64 przymiotników, pozwalających ocenić zachowania międzyludzkie w ośmiu skalach, zwanych oktantami (Wiggins in., 1989). Poniżej przedstawiono charakterystykę każdej ze skal na podstawie trzech kryteriów: rodzaju zachowań międzyosobowych, problemów interpersonalnych oraz zaburzeń osobowości.

Pewny siebie-Dominujący (PA): (1) tendencja do przejmowania inicjatywy w sytuacjach społecznych, indywidualizm; (2) kontrolowanie innych, manipulacja; (3) osobowość narcystyczna.

Arogancki-Wyrachowany (BC): (1) tendencja do poniżania innych i „żerowania” na innych, współzawodnictwo; (2) mściwość; (3) lekceważenie i gwałcenie praw przysługujących innym osobom.

Zimny-Nieczuły (DE): (1) autonomia, nieuleganie społecznym konwenansom; (2) nieczułość, nieumiejętność współpracy i wybaczenia; (3) osobowość paranooidalna.

Powściągliwy-Introwertywny (FG): (1) powściągliwość i dystans w sytuacjach społecznych; (2) lęk i zażenowanie w obecności innych osób; (3) osobowość schizoidalna.

WALDEMAR KLINKOSZ

Niezdeterminowany-Uległy (HI): (1) niepewność, łagodność w kontaktach z innymi osobami; (2) brak stanowczości i asertywności wobec innych; (3) osobowość unikowa (społeczne zahamowanie, poczucie nieadekwatności).

Niezrozumiały-Szczery (JK): (1) wyrozumiałość i akceptacja wobec innych; (2) łatwowierność, naiwność, pozwolenie na bycie wykorzystywanym; (3) zależność, uległość wobec innych, lęk przed odrzuceniem.

Ciepły-Zgodny (LM): (1) życzliwość i troska o innych; (2) zbyt duża wielkoduszność, pobożanie innym; (3) dobre przystosowanie (!).

Towarzyski-Ekstrawertywny (NO): (1) towarzyskość, ożywienie w kontaktach społecznych; (2) zbyt duża otwartość, zwracanie na siebie uwagi; (3) osobowość „teatralna”, nadmierna uczuciowość.

Oprócz kwestionariusza testowego (który wypełnia respondent) metoda IAS-R zawiera: podręcznik IAS-R, słownik oraz arkusz wyników. Osoba badana otrzymuje do wypełnienia kwestionariusz testowy zawierający 64 przymiotniki i jest proszona o ocenę na skali 8-punktowej, „jak dokładnie” dane słowo ją opisuje. Większość respondentów potrzebuje na uzupełnienie odpowiedzi około 10-15 minut. Dokładność samoopisu jest mierzona na skali Likerta według uszeregowania od 1 (co odpowiada stwierdzeniu: *wyjątkowo nietrafnie*) do 8 (*wyjątkowo trafnie*). Wyliczeń średnich wyników surowych oraz przeliczonych (w tenach) dla poszczególnych oktantów oraz obliczania lokalizacji kątowej i długości wektora (odpowiadającego „typowi interpersonalnemu”) dokonuje się zgodnie z opisem zamieszczonym w *Podręczniku IAS-R*. Wyniki przeliczone wpisuje się do arkusza wyników, a ponadto nanosi się je bezpośrednio na interpersonalny wykres kołowy, zwany *circumplex*. Lokalizacja kątowa wektora wypadkowego decyduje o przynależności do kategorii typu interpersonalnego, zaś długość wektora wskazuje na intensywność, z jaką manifestowane są zachowania związane z danym typem zachowań (Wiggins, 1995). W zależności od potrzeby można dowolnie zmieniać instrukcję, np. badając zachowania osób pozostających w bliskich relacjach międzyludzkich. Ponadto należy dołączyć analizę wyników uzyskanych przez osobę badaną oraz interpretację ich graficznego przedstawienia.

WYNIKI

Tabela 1 przedstawia porównanie współczynników α Cronbacha oraz średnie i odchylenia standardowe dla skal IAS-R pomiędzy wynikami surowymi odnoszającymi się do samoopisu grup badanych studentów: kanadyjskiej (Wiggins i in., 1988), niemieckiej (Ostendorf, 2001) i polskiej (wersja I, Sękowski, Klinkosz, 2003). Wszystkie skale IAS-R spełniają kryteria wewnętrznej zgodności ($\alpha > 0,70$).

Tabela 1.

Porównanie współczynników rzetelności α Cronbacha skal IAS-R wyników surowych uzyskanych przez studentów kanadyjskich ($N = 1161$), niemieckich ($N = 408$) i polskich ($N = 403$)

Skale IAS-R	Kanadyjczycy			Niemcy			Polacy		
	α	M	SD	α	M	SD	α	M	SD
PA	0,84	4,98	0,97	0,86	5,72	1,01	0,85	5,50	0,91
BC	0,85	4,77	1,12	0,87	3,60	1,07	0,82	3,09	0,81
DE	0,80	2,54	0,85	0,90	2,48	0,80	0,83	2,06	0,75
FG	0,85	3,35	1,01	0,84	3,87	1,17	0,77	2,98	0,83
HI	0,83	4,00	1,05	0,80	4,13	1,01	0,84	3,34	0,99
JK	0,75	4,46	0,95	0,71	5,14	1,00	0,77	5,36	0,85
LM	0,86	5,94	0,81	0,85	7,08	0,76	0,84	6,32	0,67
NO	0,85	5,59	0,89	0,73	6,54	0,96	0,78	5,84	0,69

W tabeli 2 podano rzetelności α Cronbacha oraz średnie i odchylenia standardowe dla prób normalizacyjnych wersji kanadyjskiej poprawionej i polskiej poprawionej, łącznie dla wszystkich badanych oraz oddzielnie dla kobiet i mężczyzn (zob. tabela 2). Obliczenia wykonano dla wyników surowych opartych na samoopisie.

Tabela 2.

Porównanie współczynników rzetelności α Cronbacha skal IAS-R wyników surowych uzyskanych przez studentów kanadyjskich i polskich

Skale IAS-R	Kanadyjczycy				Polacy			
	α	mężczyźni ¹	kobiety ²	łącznie ³	α	mężczyźni ¹	kobiety ²	łącznie ³
PA	0,85	5,17 (0,92)	4,98 (1,02)	5,06 (0,99)	0,86	5,68 (0,87)	5,54 (0,90)	5,61 (0,89)
BC	0,84	4,46 (1,03)	3,65 (1,04)	3,97 (1,11)	0,81	3,05 (0,92)	3,13 (0,83)	3,27 (0,89)
DE	0,84	2,95	2,41	2,62	0,88	2,34	2,08	2,20

INTERPERSONALNE SKALE PRZYMIOTNIKOWE (IAS-R)

		(0,94)	(0,87)	(0,94)		(1,03)	(0,81)	(0,93)
FG	0,86	3,44 (0,99)	3,11 (1,03)	3,24 (1,03)	0,85	2,87 (0,93)	2,85 (0,88)	2,86 (0,90)
HI	0,85	3,90 (1,04)	4,01 (1,14)	3,97 (1,10)	0,87	3,18 (1,07)	3,23 (1,06)	3,21 (1,04)
JK	0,73	4,11 (0,88)	4,60 (0,90)	4,40 (0,93)	0,80	5,21 (1,00)	5,20 (1,02)	5,20 (1,01)
LM	0,86	5,67 (0,83)	6,17 (0,76)	6,01 (0,81)	0,90	6,18 (0,95)	6,34 (0,75)	6,27 (0,85)
NO	0,84	5,23 (0,70)	5,25 (0,69)	5,27 (0,69)	0,88	5,85 (0,84)	5,84 (0,77)	5,85 (0,80)

Kanadyjska próba normalizacyjna: ¹N = 1182, ²N = 1806, ³N = 2988 (za: Wiggins, 1995), polska próba normalizacyjna: ¹N = 550, ²N = 647, ³N = 1197

Jak wynika z tabeli 2, rozpiętość wyników α wynosi od 0,80 (JK) do 0,90 (LM), co wskazuje na zadowalającą wewnętrzną spójność wszystkich skal polskich IAS-R. Ponadto występują różnice w uzyskanych wynikach średnich w poszczególnych skalach pomiędzy kobietami i mężczyznami, jednak w literaturze brak danych, czy są to różnice statystycznie istotne. W próbie niemieckiej wystąpiły podobne tendencje w 7 skalach (zob. Ostendorf, 2001, s. 242-243), a w polskiej – w 6 skalach. W polskich badaniach mężczyźni uzyskali statystycznie wyższe wyniki w opisie siebie niż kobiety w dwóch skalach: Pewny siebie-Dominujący (PA, $t = 2,53$; $p < 0,05$) oraz Zimny-Nieczuły (DE, $t = 4,46$; $p < 0,01$). Taki wynik oznacza, że badani mężczyźni wykazują się znacznie większą introwersją i rezerwą niż kobiety.

Czynnikowa analiza pozycji itemów, przeprowadzona metodą głównych składowych, ujawniła trzy czynniki o wartościach własnych powyżej jedności, które wyjaśniają 72,4% zmienności. Pierwszy czynnik o wartości własnej 3,05 wyjaśnia 38% całkowitej wariancji, drugi czynnik o wartości własnej 1,59 wyjaśnia 19,8% całkowitej wariancji, zaś trzeci – o wartości własnej 1,16 – wyjaśnia 14,6% (zob. tabela 3). Tak więc dwa główne czynniki wyjaśniają 57,8% zmienności. Wiggins (1988), analizując pozycję przymiotników metodą głównych składowych na próbie 1161 studentów, uzyskał następujące wartości własne czynników: 2,90, 2,79 oraz 0,78 co odpowiadało proporcji wariancji wyjaśnianej: 36,3%, 34,8% oraz 9,7% (71,1% całkowitej wariancji wyjaśniały dwa główne czynniki). Podobne wyniki uzyskał Ostendorf (2001) w badaniach niemieckich studentów ($N = 408$, samoopis, wyniki surowe) – wartości własne trzech czynników wynosiły kolejno: 3,50, 1,97 i 0,96, co odpowiadało 65,1% całkowitej wariancji wyjaśnianej przez dwa główne czynniki. Można przyjąć, że wyniki otrzymane w polskich badaniach są podobne do wyników uzyskanych w badaniach studentów kanadyjskich i niemieckich.

Tabela 3.

Wyniki testu stoku (*scree test* – Cattell, 1978) na podstawie analizy czynnikowej polskiej wersji Interpersonalnych Skal Przymiotnikowych (IAS-R) J. S. Wigginsa

Czynnik	λ	%
1	3,046	(38,0)
2	1,589	(57,8)
3	1,159	(72,4)
4	0,775	(82,1)
5	0,607	(89,7)
6	0,322	(93,7)
7	0,282	(97,3)
8	0,218	(100,0)

Grupa normalizacyjna $N = 1197$ (studenci, wyniki surowe, samoopis); λ – wartości własne czynników, % – procent skumulowanej wariancji wyjaśnionej przez czynniki

W celu porównania struktury *circumplex* skal polskiej wersji IAS-R z wynikami uzyskanymi przez Wigginsa (1997) i Ostendorfa (2001) zastosowano model głównych składowych z rotacją *Varimax*. Wyodrębniono z macierzy interkorelacji dwa główne składniki. Dwa pierwsze czynniki zostały zrotowane w celu otrzymania największej wartości normalnego kryterium *Varimax* i utworzyły główne osie *circumplex*. Tabela 4 przedstawia macierz rotowanych składowych oraz lokalizację każdej z ośmiu skal na wykresie kołowym. Wyniki uzyskane w teście sferyczności Bartletta ($\chi^2 = 3515,19$; $p = 0,001$) i teście Kaiser-Meyer-Olkin (0,64) oznaczają, że analiza czynnikowa została przeprowadzona poprawnie.

Tabela 4.

Składowe główne macierzy korelacji czynników rotacji ortogonalnej *varimax* polskiej wersji Interpersonalnych Skal Przymiotnikowych (IAS-R) J. S. Wigginsa

Skale IAS-R	Czynniki		ω	θ
	LOV (x)	DOM (y)		
PA	0,72	-0,06	94,7	0,72
BC	0,06	-0,84	175,8	0,85
DE	-0,29	-0,81	200,0	0,86
FG	-0,70	-0,28	248,4	0,75
HI	-0,72	-0,10	261,9	0,72
JK	-0,02	0,63	358,6	0,63
LM	0,44	0,62	35,4	0,76
NO	0,76	0,07	84,9	0,77

Grupa normalizacyjna $N = 1197$ (studenci, wyniki surowe, samoopis); ω = lokalizacja katowa wektora obliczona według wzoru: $\tan^{-1}(y/x)$; θ = długość wektora (wartość wspólną macierzy obliczona według wzoru: $h^2 = x^2 + y^2$)

Wartości z tabeli 4 z dwóch pierwszych kolumn wykorzystano do graficznego przedstawienia struktury skal IAS-R. Dwie ostatnie kolumny zawierają dane dotyczące lokalizacji oraz długości wektora każdej z ośmiu skal – obliczono je według wzoru podanego przez Wigginsa (1995, s. 17-18). Lokalizacja katowa decyduje o ujawniającym się typie interpersonalnych zachowań badanej osoby, zaś długość wektora wskazuje na intensywność, z jaką manifestują się zachowania związane z danym typem. Graficzną prezentację struktury kołowej ośmiu skal IAS-R przedstawia rysunek 2.

Dwie główne komponenty interpersonalne interpretowane są jako: Miłość (Lov) i Dominacja (Dom). Uzyskane wyniki zostały porównane z teoretyczną lokalizacją skal w obszarze interpersonalnego *circumplex* IAS-R. Empirycznie obliczona lokalizacja ośmiu skal polskiej wersji IAS-R odbiega od modelu idealnego. Dotyczyło to w szczególności trzech skal: NO, BC i JK. Lokalizacja katowa w przestrzeni dwuwymiarowej tych skal wynosiła: NO = 84,9°, BC = 175,8° i JK = 358,6° (dla idealnego *circumplex* odpowiednio: 45°, 135° i 315°). Takie wyniki oznaczają, że struktura polskich skal IAS-R nie odpowiada dokładnie geometrycznie teoretycznemu modelowi *circumplex*. Dodatkowo proporcje wariancji czynników: Dom (38%) i Lov (19,8%) nie są równe, jak to jest w wersji oryginalnej (35,6% i 35,5%). Brak równości powoduje eliptyczny kształt struktury i w takiej sytuacji skale nie są rozmieszczone w równych odległościach od siebie na *circumplex* i nie mają tendencji do lokalizacji w pobliżu środka każdego z ośmiu sektorów (np. 0°, 45°, 90° itd.) (zob. Wiggins, 1995). Średnia długość wektora, czyli odległość od środka *circumplex*, dla wszystkich skal IAS-R dla wersji polskiej wynosiła 0,50, a dla wersji kanadyjskiej – 0,58. Wiggins ze współpracownikami obliczył również graficzną lokalizację 64 itemów IAS-R na wykresie kołowym w przestrzeni dwuwymiarowej, ograniczonej dwoma głównymi komponentami interpersonalnymi: Miłością i Dominacją (zob. Wiggins i in., 1988, tabela 1, s. 521). Strukturę 64 itemów w obszarze *circumplex* na podstawie wyników uzyskanych w badaniach studentów polskich przedstawia rys. 3. Obliczone interkorelacje pomiędzy 64 itemami analizowano za pomocą metody czynnika głównego. Analizy ujawniły dwa dominujące czynniki, które zostały poddane rotacji *varimax* – ich udział w wariancji całkowitej wyniósł 28,98%, czyli odpowiednio 19,51% (Dom) oraz 9,47% (Lov). W badaniach studentów kanadyjskich dwa dominujące czynniki wyjaśniały 33,89% wariancji wszystkich wyników (odpowiednio: Dom – 16,64% i Lov – 17,25%), zaś w badaniach studentów niemieckich dwa dominujące czynniki – Dom i Lov – łącznie 33,92% zmienności całkowitej (zob. Ostendorf, 2001, s. 239). Jednym z najlepszych rodzajów trafności teoretycznych jest trafność czynnikowa testu, definiowana przez nasycenie czynnikiem. Jak pisze Choynowski (1998, s. 30): „Trafność czynnikowa testu zależy od jego wariancji w czynniku wspólnym, czyli od jego wspólnoty (*ang. communality*), a więc sumy kwadratów ładunków czynnikowych”. Średni wynik trafności czynnikowej (oznaczony symbolem h^2) dla ośmiu skal IAS-R wyniósł 0,76 – dla wersji polskiej i 0,84 – dla wersji kanadyjskiej. Średni wynik trafności pomiaru wszystkich 64 itemów IAS-R – jego wspólnoty – wyniósł 0,295 dla polskiej wersji oraz 0,334 dla kanadyjskiej. Wiggins uważa, że im wyższy wynik wariancji w czynniku wspólnym uzyskuje dany przymiotnik, tym silniej wyraża on zachowania interpersonalne (Wiggins i in., 1988, s. 521). Wyniki uzyskane w badaniach polską wersją IAS-R w nieznacznym stopniu odbiegają od wyników uzyskanych przez autora wersji oryginalnej.

DYSKUSJA WYNIKÓW

Podstawowym celem niniejszego artykułu było przedstawienie właściwości psychometrycznych polskiej wersji Interpersonalnych Skal Przymiotnikowych (IAS-R) J. S. Wigginsa. Wyniki badań będące przedmiotem mojej

INTERPERSONALNE SKALE PRZYMIOTNIKOWE (IAS-R)

analizy opierają się na samoopisie dokonany przez studentów różnych uczelni wyższych w Polsce, co można uznać za próbę reprezentatywną. Porównanie wyników uzyskanych w badaniu polskich studentów z wynikami analogicznych badań przeprowadzanych w Kanadzie i Niemczech pokazuje, że trudno uzyskać zadowalające dane psychometryczne skal przymiotnikowych ze względu na różnice kulturowe. Można się zgodzić z opinią Drwala (1990), że niejednokrotnie łatwiej jest skonstruować polski test do mierzenia takiej samej zmiennej, niż adaptować wersję obcojęzyczną. Niemniej do celów porównawczych taka próba przybliżenia wersji oryginalnej została podjęta (Sękowski, Klinkosz, Siekańska, 2000). Uzyskane wyniki porównano z danymi psychometrycznymi wersji kanadyjskiej i niemieckiej.

Metoda Wigginsa została przetłumaczona także na wiele obcych języków, m.in. chiński (Young, 1990), holenderski (van der Kloot, Slooff, 1985), niemiecki (Ostendorf, 1992), słowacki (Vyrost, 1992), hiszpański (Avila-Espada, 1993) i szwedzki (Rosen, 1992). Jak pisze Wiggins (1995), dostępność tłumaczeń może ułatwić badanie podstawowych kwestii związanych z różnicami międzykulturowymi w rozumieniu znaczenia słów. Na przykład odkrycie, iż struktura opisu osobowości jest dobrze uchwycona przez dwa wymiary modelu kołowego (*circumplex*) w językach tak odmiennych, jak język oriya Stanu Orissa w Indiach (Shweder, 1972) i A'ara (język ze Świętej Izabeli z Wysp Salomona) (White, 1978), potwierdza założenia twórców psycholingwistyki z 1951 r. o rzeczywistym istnieniu psychologicznej struktury systemu językowego i jego funkcjonowania, co oznacza, że człowiek – niezależnie od kultury i warunków społeczno-ekonomicznych, w jakich żyje – przyswaja sobie język i nim się nim” (zob. White, 1980, s. 759). Ponadto należy dostrzec, że Interpersonalne Skale Przymiotnikowe IAS-R to metoda, która integruje różnorodne koncepcje i narzędzia. Najważniejsze z nich to: (1) leksykalne tradycje wywodzące się z psychologii osobowości (Wiggins, 1996); (2) teoria interpersonalna rozwijana na gruncie psychiatrii oraz psychologii klinicznej (Wiggins, Pincus, 1994); (3) analiza czynnikowa (Wiggins i in., 1988); (4) pochodząca z psychologii społecznej i socjologii teoria społecznej wymiany i wywierania wpływu na innych; (5) metody wieloczynnikowe, np. model Wielkiej Piątki (Wiggins, Trobst, 1997; Muck, 2003). Uzyskane w badaniach polskich studentów wyniki, bazujące na dużej grupie studentów kilku ośrodków akademickich, wskazują na bardzo wysoką trafność wewnętrzną i pozwalają przyjąć tłumaczenie Interpersonalnych Skal Przymiotnikowych IAS-R za zadowalające. Jednocześnie analiza czynnikowa danych wskazuje na zbyt niską reprezentację w badanej grupie zachowań interpersonalnych typu: Arogancki-Wyrachowany (BC) oraz Niezarozumiały-Szczery (JK), co można by tłumaczyć różnicami kulturowymi. W porównaniu z oryginalną wersją kanadyjską i adaptacją niemiecką polska wersja IAS-R Wigginsa spełnia kryteria psychometryczne i można wyrazić życzenie, aby stała się dostępną szerokiemu gronu psychologów w Polsce.

BIBLIOGRAFIA

- Allport, G., W., Odbert, H. S. (1936). Trait-names: A psycho-lexical study. *Psychological Monographs*, 47 (cały numer).
- Alden, L. E., Wiggins, J. S., Pincus, A. L. (1990). Construction of *Circumplex* Scales for the Inventory of Interpersonal Problems. *Journal of Personality Assessment*, 55, 521-536.
- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders DSM-IV*. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Angleitner, A., John, O. P., Löhr, F. J. (1986). It's what you ask and how you ask it: An itemmetric analysis of personality questionnaires. [W:] A. Angleitner, J. S. Wiggins (red.), *Personality assessment via questionnaires. Current issues in theory and measurement* (s. 61-107). Berlin-Heidelberg-New York-Tokyo: Springer Verlag.
- Avila-Espada, A. (1993). *SIAS-R: Escala de adjetivos interpersonales: Version española manual para investigacion*. Salamanca: Universidad de Salamanca.
- Benjamin, L. S. (1974). Structural analysis of social behavior. *Psychological Review*, 81, 392-425.
- Briggs, R. S., Check, J. M. (1986). The role of factor analysis in the development and evaluation of personality scales. *Journal of Personality*, 54, 106-148.
- Choynowski, M. (1998). *Agresywność. Pomiar i analiza psychometryczna*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Psychologiczne.
- Drwal, R. Ł. (1990). *Problemy kulturowej adaptacji kwestionariuszy osobowości*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Psychologiczne.
- Hall, C. S., Lindzey, G. (1978). *Theories of personality*. New York: John Wiley & Sons.
- Horowitz, L. M., Rosenberg, S. E., Baer, B. A., Ureno, G., Villaseñor, V. S. (1988). Inventory of Interpersonal Problems: Psychometric properties and clinical applications. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, 885-892.
- Høebièková, M., Ostendorf, F. (1998). *The Big-Five factor structure as an integrative framework: An empirical comparison with Wiggins' circumplex and Osgood's E-P-A model using Czech and German data*. Plakat prezentowany podczas 9 Europejskiej Konferencji Psychologii Osobowości, Guilford, United Kingdom, 7-11 lipca, 1998.
- Interpersonalne Skale Przymiotnikowe IAS-R. Podręcznik*. Lublin: Katedra Psychologii Różnic Indywidualnych KUL (mps – tłum. A. Sękowski, W. Klinkosz, M. Siekańska).
- Kaiser, H. F., Coffrey, J. (1965). Alpha factor analysis. *Psychometrica*, 30, 1-30.
- Kiesler, D. J., Schmidt, J. A. (1993). *The Impact Message Inventory: Form IIA Octant Scale Version*. Palo Alto, CA: Mind

WALDEMAR KLINKOSZ

Garden.

Martinez-Arias, R., Silva, F., Diaz-Hidalgo, M. T., Ortet, G., Moro, M. (1999). The structure of Wiggins' interpersonal circumplex: Cross-cultural studies. *European Journal of Psychological Assessment*, 15, 196-205.

McCrae, R. R., Costa, P. T. (1989). The structure of interpersonal traits: Wiggins's *Circumplex* and the Five-Factor Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 4, 586-595.

Muck, P. M. (2003). *Der Interpersonelle Circumplex als Grundlage einer Eigenschaftstheorie der Interpersonalität im beruflichen Kontext*; <http://www.dissertation.de>

Murray, H. A. (1938). *Explorations in personality*. New York: Oxford University Press.

Newcomb, T., Turner, R., Converse, P. (1970). *Psychologia społeczna. Studium interakcji ludzkich*. Warszawa: PWN.

Ostendorf, F. (1994). Zur Taxonomie deutscher Dispositionsbegriffe. [W:] H. Hager, M. Hasselhorn (red.), *Handbuch deutschsprachiger Wortnomen* (s. 382-411). Goettingen: Hogrefe.

Ostendorf, F. (2001). Measuring interpersonal behavior with the German Interpersonal Adjective Scales. [W:] R. Riemann, F. Spinath, F. Ostendorf (red.), *Personality and temperament: Genetics, evolution, and structure* (s. 232-260). Lengerich-Berlin: Pabst Science Publishers.

Ostendorf, F., Angleitner, A. (1997). *Psychometric properties of the German version of the Interpersonal Adjective Scales (IAS) and the Revised Interpersonal Adjective Scales (IAS-R)* (mps University of Bielefeld).

Pomianowski, R. (1985). Analiza strukturalna zachowania społecznego i niektóre przykłady jej zastosowania w ujęciu Lorny Smith Benjamin. [W:] A. Biela, Z. Uchnast, T. Witkowski (red.), *Wykłady z psychologii w KUL w roku akademickim 1984/85* (t. 3, s. 201-279). Lublin: RW KUL.

Rosen, A. S. (1992). The circle as a model for the interpersonal domain of Swedish trait terms. *European Journal of Personality*, 6, 283-299.

Sękowski, A., Klinkosz, W. (2003). *Analiza psychometryczna polskiej wersji Interpersonalnych Skal Przymiotnikowych J. S. Wigginsa*. Plakat prezentowany na 11. Spotkaniu Międzynarodowego Stowarzyszenia Psychologii Różnic indywidualnych. Graz, 13-17 lipca.

Trapnell, P. D., Wiggins, J. S. (1990). Extension of the Interpersonal Adjective Scales to include to Big Five dimensions of personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 781-790.

Van der Kloot, W. A., Slooff, N. (1985). Een *circumplexe* structuur van persoonlijkheidsbeoordelingen. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie en haar Grensgebieden*, 40, 270-281.

Vyrost, J. (1992). K psychometrickým vlastnostiam modelu struktury crt interpersonalneho spravania J. S. Wigginsa, reprezentovaneho metodikou IAS-R. *Ceskoslovenska Psychologie*, 36, 571-581.

Wiggins, J. S. (1979). A psychological taxonomy of trait-descriptive terms: The international domain. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 395-412.

Wiggins, J. S. (1995). *Interpersonal Adjective Scales IAS-R. Professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.

Wiggins, J. S. (1996). An informal history of the interpersonal *circumplex* tradition. *Journal of Personality Assessment*, 66, 217-233.

Wiggins, J. S., Phillips, N., Trapnell, P. D. (1989). Circular reasoning about interpersonal behavior: Evidence concerning some untested assumptions underlying diagnostic classification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 296-305.

Wiggins, J. S., Pincus, A. L. (1992). Personality: Structure and assessment. *Annual Review of Psychology*, 43, 473-501.

Wiggins, J. S., Pincus, A. L. (1994). Personality structure and structure of personality disorders. [W:] P. T. Costa (Jr.), T. A. Widiger (red.), *Personality disorders and the five-factor model of personality* (s. 73-93). Washington, DC: American Psychological Association.

Wiggins, J. S., Trapnell, P. D. (1997). Personality structure: The return of the big five. [W:] R. Hogan, J. A. Johnson, S. R. Briggs (red.), *Handbook of personality psychology* (s. 737-765). San Diego, CA: Academic Press.

Wiggins, J. S., Trapnell, P. D., Phillips, N. (1988). Psychometric and geometric characteristics of the Revised Interpersonal Adjective Scales (IAS-R). *Multivariate Behavioral Research*, 23, 517-530.

Wiggins, J. S., Trobst, K. K. (1997). Prospects for the assessment of normal and abnormal interpersonal behavior. *Journal of Personality Assessment*, 68, 110-126.

Wojciszke, B. (2000). Relacje interpersonalne. [W:] J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki. Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej* (t. 3, s. 147-186). Gdańsk: GWP.

Yong, W. (1990). Early adolescents' characteristics in interpersonal interaction and self-evaluation. *Journal of Beijing Teachers College*, 11, 55-60.